

פרשת תצא

באותו פרק עצמו⁴ פוסק הרמב"ם שבשעת עשיית מעקה יש לברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה.

בפשטות יש מקום להסביר: לפי שאת הענין של "ולא תשים דמים בביתך" ניתן להסדיר בדרכים אחרות, ולא ע"י עשיית מעקה, משום שחובת עשיית מעקה ישנה רק כשהבית גבוה מהקרקע יו"ד טפחים⁵, ישנה, איפוא, אפשרות להנמיך את הגג או להגביה את קרקע רשות הרבים, כן ישנה אפשרות לעשות את הגג משופע כך ש"לא תשים דמים בביתך" יבוא על תיקונו, ובכל זאת אין לו המצוה של מעקה, לפיכך יש לברך בעשיית מעקה, שכן יש כאן ענין נוסף על "ולא תשים דמים בביתך".

ברם, אין הסבר זה מספק די הצורך, שכן אם כל טעם עשיית המעקה הוא משום סכנה, חוזרת הקושיא למקומה: הרי על כגון דא אין מברכים.

אלא שלאמתו של דבר הרי "ועשית מעקה לגגך" ו"ולא תשים דמים בביתך" מהוים שני ציוויים נפרדים. "ולא תשים דמים בביתך" אינו נימוק לעשיית המעקה.

הוכחה לדבר: הרמב"ם קובע כלל בשרשי המצוות⁶ שטעמי המצוות אינם

א. פרשתנו מתחילה בפסוק: כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלקיך בידך ושבת שביו.

תוכן הדבר ברוחניות – הוא:

"אויביך" הם הגוף והנפש הבהמית – כפי שמפרש אדמו"ר הזקן בלקוטי תורה¹ – שהרי הם האויבים האמתיים של האדם, ויש לצאת למלחמה עליהם. נכון, אמנם, שאין הכוונה לשבור אותם, כי אם "לבררם", אך בכל זאת כרוך הדבר במלחמה, שכן אין הם נותנים לבררם, וזו מלחמה קשה, שכן הנפש הבהמית – אקדימא טענתיה².

על כך נאמר: כי תצא למלחמה, יש רק לצאת למלחמה, ואז ישנה הבטחה: "ונתנו ה' אלקיך בידך" – אתה תנצח אותו ולא להיפך, ח"ו, ויתרה מזו – יתוסף לך, ושבת שביו, אלו ניצוצות הקדושה שבדברים הגשמיים, "ורב תבואות בכח שור".

(משיחת ש"פ תצא, תשי"ד)

ב. בענין מצות עשיית מעקה – שאלני אחד במכתב: הטעם למעקה הוא משום סכנה, ככתוב: "ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו", והרי הרמב"ם פוסק³ שעל מצוה שמשום סכנה אין מברכים, ואילו

(1) דברים לה, ב.

(2) ראה ספר המאמרים ה'תש"ט ע' 228.

(3) הלכות ברכות פרק יא הלכה ד.

(4) הלכה ת.

(5) ראה בבא קמא נא, א ורש"י שם.

(6) שרש ה.

נחשבים למצוות נפרדות במנין התרי"ג, ואילו כאן מונה הרמב"ם במנין המצוות שתי מצוות שונות – במנין מצוות עשה הוא מונה את מצות "ועשית מעקה"⁷ ובמנין לא-תעשה הוא מונה את מצות "ולא תשים דמים"⁸. יש, איפוא, לראות מכאן ש"ולא תשים דמים" אינו טעם ל"ועשית מעקה" כי אם מצוה נפרדת. מקורו של הרמב"ם הוא ב"ספרי", ושם⁹ נאמר: "ועשית מעקה לגגך – זו מצות עשה, ולא תשים דמים בביתך – מצות לא תעשה".

ג. הענין כפי שהוא לגבי עבודת האדם:

בשעה שיהודי בונה בנין חדש – אין די בגדרים שהיו לו קודם לכן אשר על-ידם עמד בכל הנסיונות. עלול להיות "והתברך בלבבו – שלום יהיה לי", כיון שעברו רוב שנותיו ולא חטא¹⁰, אך עליו לדעת שמאחר שהוא עובר לבית חדש – מוטלת עליו "עבודה" חדשה, ועליו לדאוג שיוכל לעמוד בנסיונות החדשים העלולים להיות בעבודתו החדשה.

כשאדם יוצא מכתלי בית המדרש לרשות הרבים, שאז מתחילה לדידו "עבודה" חדשה, והוא נתקל בענינים שלא היה לו כל מגע אתם עד עתה, – והוא הדבר לגבי כל אדם בכל

יום, שהרי בתחלתו של יום צריכה להיות עבודת התפלה ולאחריה למוד התורה, וכשאדם יוצא מד' אמות של תפלה ומד' אמות של הלכה אל ל"ט המלאכות, עובדין דחול –

עליו לעשות מעקה כדי לשמור שעניני העולם והעובדין דחול יהיו כפי הראוי, כדי שלא יהיה בהם "דמים בביתך" ו"יפול הנופל".

כשם שבגשמיות צריך המעקה להיות גבוה מן הבית, ואף גבוה מגג הבית, כך גם ברוחניות צריך להיות ה"מעקה" ממקור נעלה יותר, סיוע מדרגה עליונה יותר.

לפיכך יש מקום, ואף צורך, לברך על עשיית מעקה. שכן – כיצד אפשרית עשיית מעקה? איך מסוגל אדם להביא את ה"מעקה" מדרגה נעלית מן הדרגה בו הוא עומד?

לשם כך יש צורך ב"ברכה", לפי פירוש רז"ל¹¹: "ברכה" – מלשון: המברך את הגפן, כלומר: "המשכה" – ברוך אתה הוי', הוי', הנעלה מן העולם, ע"י אלקינו (גבורה, צמצום אלינו), הוא בא לידי המשכה לבחינת מלך העולם, ומתוך כך נעשה "יצונו", מלשון: צוותא והתחברות, לעשות מעקה – מתוך כך בא הכח והאפשרות לעשות מעקה גבוה עשרה טפחים – על גג עולם הבריאה שהוא קרקע עולם האצילות, ככתוב בכתבי האריז"ל.

(7) מ"ע קפד.

(8) מל"ת חצר.

(9) דברים כב, ח.

(10) יומא לח, ב.

(11) ראה במסומן במפתח לתורה אור ערך ברכה המשך חייב אדם לברך תרל"ח.

ד. ההוראה המפורטת מכל האמור:

כדוגמת הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר שיש להוסיף בכל ראש השנה תוספת בהידור מצוות עשה ובוהירות מלא תעשה ובהנהגה טובה

– אף אם היו גם קודם לכן כל ההנהגות כפי הראוי –

לפי שכל ראש השנה "נמשך" אור חדש, כאמור ב"אגרת הקדש"¹²:

– כך, בשעה שיהודי פותח "עבודה" חדשה, אם בשעה שהוא יוצא מכתלי בית המדרש אל העולם, ואם בכל יום לאחר התפלה והלימוד בבקר בשעה שהוא מתחיל לבוא במגע עם עניני עולם, עליו להוסיף משהו במעמדו ומצבו הקודם.

וזהו: כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך. מלמעלה ניתן הכח לעשות מעקה, בגובה יו"ד טפחים, להמשיך את האור החדש בכל עשר כחות הנפש, למכחות חב"ד עד לכח המעשה, ואז בא לידי תיקון ה"ולא תשים דמים", "ולא יפול הנופל" וגו', ואדרבה: יש כאן – "כתפארת אדם לשבת בית"¹³.

(משיחת י"ג תמוז, תשט"ז)

ה. יש דעות הסוברות שקריאת פרשת זכור היא מדאורייתא¹⁴ ממצות –

עשה של: זכור את אשר עשה לך עמלק.

מלבד ה"עשה" של זכור יש גם לאו, לא תשכח. וזה אחד הנימוקים של הדעות¹⁵ הסוברות שגם נשים חייבות בזכירת עמלק, לפי שהן חייבות בלאו – חייבות הן גם על ה"עשה".

מכאן מובן עד כמה הכרחי הענין של זכירת עמלק, עד שהכל חייבים בו.

ו. אמנם בגשמיות אין חלה עתה חובת מחיית עמלק. ישנן אף דעות הסוברות שהמצוה מוטלת על המלך¹⁶ – לגייס בני ישראל למחות זרעו של עמלק. אך אפילו לפי הדעות הסוברות שהמצוה מוטלת על כל אחד ואחד מישראל – אין עתה מקום למחיית עמלק בגשמיות, משום:

(א) הענין בא בחשבון רק בזמן שיד ישראל תקיפה. (ב) ורק כשידוע ברור מי הוא מזרעו של עמלק, אך משבא סנחרב ובלבל את העולם¹⁷ הולכים אחר הרוב, "וכל דפריש – מרובא פריש"¹⁸.

רק כשיבוא המשיח, שאז תהא יד ישראל תקיפה ויתברר מי הוא מגזע עמלק – ימחה המלך המשיח את כל

(15) ראה מנחת חינוך מצוה תרג, (ובס' שנסמנו בארחות חיים סימן תרפה).

(16) ראה פירוש ר"י פערלא לספר המצוות הרס"ג עשין נט (דף רסב) גם מנין הפרשיות פרשה סא (דף ריח).

(17) ברכות כח, א. יומא נד, א.

(18) ברכות שם. יומא פד, ב. כתובות טו, א.

(12) סימן יד.

(13) ישע' מד, יג.

(14) שולחן ערוך אורח חיים תרפה, ז.